

HATIDŽA ČAR-DRNDA
(Sarajevo)

POPIS PRIHODA I RASHODA VAKUFA U FOČI od 1865. do 1874. godine

Ključne riječi: vakuf, Foča, džamija, medresa, prihodi, rashodi.

Poznato je da je vakuf ili darovanje pojedinca za opšte dobro bio u osmanskom društvenom sistemu važan instrument kojim je država rješavala prosvjetno-obrazovne, kulturne, humanitarne, saobraćajne i druge potrebe zajednice na nivou mahale, većeg ili manjeg naselja.

Zahvaljujući vakufskoj aktivnosti, Foča je do kraja 16. stoljeća izrasla u važno upravno, ekonomsko i kulturno središte Hercegovačkog sandžaka.¹ Nakon austro-ugarske okupacije Bosne i Hercegovine Foča je izgubila raniji privredni i saobraćajni značaj i u novim historijskim okolnostima njen privredni razvoj bio je ograničen na razmjenu sa najbližom okolinom. U urbanom pogledu, također, nije doživjela značajniji razvoj.² Negativni razvoj u privrednom, urbanom i svakom drugom pogledu imao je svoj odraz i na vakufske institucije, koje su predstavljale urbano tkivo Foče. O tome nam najbolje govori popis vakufa sačuvan u sidžilu Fočanskog kadiluka iz 1868.-1885., koji sadrži obračun prihoda i rashoda vakufa koji su bili aktivni u Foči u navedenom periodu.³ Budući da je u Nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine sačuvan primjerak Fočanskog sidžila iz 19. stoljeća, u situaciji smo da naučnoj javnosti prezentiramo popis vakufa u Foči iz navedenog perioda.

¹ Hatidža Čar-Drnda, “Grad Foča na razmeđu dviju civilizacija”, *Hercegovina* br. 15-16, Mostar 2003., str. 49-60.

² Iljas Hadžibegović, *Bosanskohercegovački gradovi na razmeđu 19. i 20. stoljeća*, “Institut za istoriju u Sarajevu”, Sarajevo 2004., 93-142.

³ Sidžil se nalazi u Nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine u Sarajevu. U daljem tekstu SFK.

NOVAC, ZGRADE I PRIHODI UVAKUFLJENI ZA DŽAMIJE, MESDŽIDE, MEKTEBE, TEKIJE I ČESME U KASABI FOČA U FOČANSKOM KADILUKU DO KRAJA ZUL-HIDŽDŽETA 1290. (17. II 1874)⁴: IZNOVA JE NAPRAVLJEN OBRAČUN U OVOM SIDŽILU, NA OSNOVU UVIDA U STARE SIDŽILE.

Izvršen je obračun novca za devetogodišnji period, računajući od 1. muharrema 1282. do kraja zul-hidždžeta 1290. (27. V 1865. – 17. II 1874), koje su stanovnici grada uvakufili za potrebe džamije koju je dao sagraditi umrli sultan Bajezid-han, neka mu je lahka zemlja, u kasabi Foča, u kadiluku Foča u Hercegovačkom sandžaku. Obračun spomenutog vakufa izvršen je u skladu sa uslovima i ranijom praksom, posredstvom mutevelije Mula Bećira Đebe i prisutnih službenika u skladu sa šerijatskim zakonom, što je jasno iskazano u specifikaciji prihoda i rashoda.⁵

Glavnica: $3.997 + 653 = 4.650$

Prihodi:

Dobit od navedenog novca za 9 godina	6.277,20
Jedna zemljišna parcela za mlin u kadiluku Bileće	zapuštena
Jedna zemljišna parcela za kuću u selu Tjentište	zapuštena
<i>Ukupno:</i>	6.277,20

Rashodi:

	godišnje	za 9 godina
Plata imama	300	2.700
Plata mujezina	200	1.800
Ulje za kandilje	197	1.777,20 (!) ⁶
<i>Ukupno:</i>		6.277,20 (!)

Prihodi	6.277,20
Rashodi	6.277,20
	0

Nema ostatka. Zabilježeno 30. zul-hidždžeta 1290. (17. II 1874)

⁴ SFK, 143.

⁵ Džamija je sagrađena 1500 godine. Vidjeti: Mehmed Mujezinović, *Islamska epigrafika u Bosni i Hercegovini*, knj. II, "Sarajevo-Publishing", Sarajevo 1998., str. 27 (dalje: Mujezinović, *Islamska epigrafika...*, II).

⁶ U tabelama su usklikom (!) označena mjesta gdje su u izvoru pogrešno izračunati iznosi pojedinih stavki.

Izvršen je devetogodišnji obračun prihoda i rashoda jednog hana i zemljišnih parcela za dućan, zatim novca, kako je to vakufom određeno, za džamiju i sahat-kulu što ih je u Foči sagradio umrli hadži Mehmed-paša, računajući od 1. muharrema 1282. do kraja zul-hidždžeta 1290.⁷ Obračun prihoda i rashoda je izvršen posredstvom mutevelije Mehmed-efendije i prisutnih službenika u skladu sa šerijatskim zakonom, a kako je to predviđeno odredbom vakifovom i kako je to i ranije rađeno, što je prikazano u specifikaciji prihoda i rashoda.

Glavnica: 3.430.

Prihodi:

Dobit od navedenog novca	4.535
Najam za jedan han pored džamije za 9 godina	9.500
Najam odsjekom za parcelu za osam dućana, za 9 godina	206
<i>Ukupno:</i>	14.251 (!)

Rashodi:

	godišnje	za 9 god.
Plata imamu i hatibu	238	2.132 (!)
Plata mujezinu	70	630
Ulje za kandilje u džamiji i na greblju	145	1.305
Vosak za svijeće	30	270
Plata službeniku sahat-kule	115	1.035
Godišnje za hatmu koja se uči prema vakifovoj oporuci	60	540
Plata učitelju sibjan-mekteba (osnovne škole) koji je uz džamiju, prema vakifovoj odredbi	255	2.295
Prema pojedinačnim defterima za popravak sahat-kule navedene džamije, sahat-kule i hana		6.029
<i>Ukupno:</i>		14.251 (!)

Prihodi	14.251
Rashodi	14.251
	0

Nema ostatka. Zabilježeno 30. zul-hidždžeta 1290.⁸

⁷ SFK, 145.

⁸ U tekstu je naknadno upisana bilješka: "Mujo Jaglič je 16. džumadel-ula 1299. (5. IV 1882) dodao Mehmed-pašinom vakufu 15 groša od najma zemljišne parcele široke jedan aršin i četvrt, dugačke četiri aršina i četvrt, koja se nalazi preko puta sahat-kule, južno od vakufske parcele za dućan..."

Izvršen je devetogodišnji obračun od najma jedne njive i dobiti novca koji su uvakufljeni za potrebe i troškove časne džamije, koju je u kasabi Foča dao sagraditi umrli kadi Osman, oprošteno mu, računajući od 1. muharrema 1282. do kraja zul-hidždžeta 1290.⁹ Obračun je izvršen u prisustvu mutevelije vakufa Hadži Ahmeda Tataragića i prisutnih službenika u skladu sa šerijatskim zakonom, na način kako se to ranije radilo, a što je iskazano u specifikaciji prihoda i rashoda.

Glavnica novca: 7.032

Prihod:

	godišnje	za 9 god.
Dobit za navedeni novac	1.058	9.511 (!)
Najam za njivu koja se nalazi pored navedene džamije		1.144
<i>Ukupno:</i>		10.685 (!)

Rashodi:

	godišnje	za 9 god.
Plate imama i hatiba	350	3.150
Plata mujezina	150	1.350
Za ulje za kandilje		2.250
Za vosak i ulje	45	505 (!)
Za platu muteveliji i spremaču	40	360
Popravke na džamiji prema pojedinačnom defteru		1.934
Troškovi za prostirku navedene džamije prema vakifovoj odredbi		1.136
<i>Ukupno:</i>		10.685 (!)

Prihodi	10.685
Rashodi	10.685
	0

Nema ostatka. Zabilježeno 30. zul-hidždžeta 1290.

Izvršen je devetogodišnji obračun novca uvakufljenog za potrebe časne džamije koju je u kasabi Foča dao sagraditi Hamza-beg, računa-

⁹ Kadi Osmanova džamija poznata je među mještanima po imenu Šehova džamija, a sagrađena je prije 1585. godine. Natpis koji je Mujezinović pročitao i koji se odnosi na 1593. godinu ne može se odnositi na njenu gradnju, već na jednu od adaptacija. Mujezinović, *Islamska epigrafika...*, II, 48.

jući od 1. muharrema 1282. do kraja zul-hidždžeta 1290.¹⁰ Obračun je izvršen posredstvom mutevelije¹¹ i prisutnih službenika u skladu sa šerijatskim zakonom, što je iskazano u specifikaciji prihoda i rashoda.

Glavnica uvakufljenog novca: 3.295.

Prihod:

	godišnje	za 9 god.
Dobit od navedenog novca	493	4.437
<i>Ukupno:</i>		4.437

Rashodi:

	godišnje	za 9 god.
Plata imama	150	1.350
Plata mujezina	60	540
Za ulje za paljenje kandilja		810
Za prostirku za navedenu džamiju		600
<i>Ukupno:</i>		3.300

Prihodi	4.437
Rashodi	3.300
	1.137

Izvršen je devetogodišnji obračun prihoda i rashoda novca uvakufljenog za potrebe troškova časne džamije, koju je u kasabi Foča dao sagraditi umrli Džafer-beg, oprosteno mu bilo, računajući od 1. muharrema 1282. do kraja zul-hidždžeta 1290.¹² Obračun je izvršen uz posredstvo mutevelije Mula Ibrahima Bišmo i prisutnih službenika u skladu sa šerijatskim zakonom, što je zavedeno u specifikaciji prihoda i rashoda.

Glavnica uvakufljenog novca: 3.257.

Prihodi:

	godišnje	za 9 god.
Dobit od navedenog novca	489	4.401
Od zemljišne parcele na kojoj se nalazi sud	80	720
Od zemljišne parcele na kojoj se nalazi hamam	20	180
Od povrtnjaka, koji se nalazi uz sudnicu	80	720
<i>Ukupno:</i>		6.021

¹⁰ SFK, 147. Pretpostavlja se da je ovo bila najstarija džamija u Foči. Vidjeti: Mujezinović, *Islamska epigrafika...*, II, 26.

¹¹ Ime mutevelije nije navedeno.

¹² SFK, 148. Vidi: Mujezinović, *Islamska epigrafika...*, II, 26.

Rashodi:

	godišnje	za 9 god.
Plata imama	190	1.710
Plata mujezina	90	810
Za ulje za paljenje kandilja	105	951,30 (!)
Za plate muteveliji i ferašu	40	360
Troškovi popravki džamije prema pojedinačnom defteru		2.190
<i>Ukupno:</i>		6.021 (!)

Prihodi	6.021
Rashodi	6.021
	0

Nema ostatka. Zabilježeno 30. zul-hidždžeta 1290.

Izvršen je devetogodišnji obračun prihoda i rashoda novca uvakufljenog za troškove časne džamije koju je u kasabi Foča dala sagraditi umrla Fatima sultan, neka joj bude oprošteno, računajući od 1. muharrema 1282. do kraja zul-hidždžeta 1290.¹³ Obračun prihoda i rashoda je izvršen posredstvom mutevelije vakufa Mula Saliha Balića, i prisutnih službenika u skladu sa šerijatskim zakonom, a iskazan je u specifikaciji prihoda i rashoda.

Glavnica uvakufljenog novca: 1.954.

Dobit za 9 godina: 2.637.

Rashodi:

	godišnje	za 9 god.
Plata imama	150	1.350
Plata mujezina	50	450
Za ulje za kandilje	75	675
Plata za paljenje kandilja	17	153
<i>Ukupno:</i>		2.637 (!)

Prihodi	2.637
Rashodi	2.637
	0

Nema ostatka. Zabilježeno 30. zul-hidždžeta 1290.

¹³ SFK, 148. Pretpostavlja se da je džamiju u prvoj polovini 16. stoljeća dala sagraditi kći Bajezida II, koja se udala za jednog od članova porodice Čengić. Više: Mujezinović, *Islamska epigrafika...*, II, 30.; Alija Bejtić, "Povijest i umjetnost Foče na Drini", *Naše starine* III, Sarajevo 1956., str. 55. (dalje: Bejtić, "Povijest i umjetnost Foče na Drini", III).

Izvršen je devetogodišnji obračun prihoda i rashoda dobiti od novca i najma jedne bašče, uvakufljenih za potrebe časne džamije koju je u kasabi Foča dao sagraditi umrli hadži Mustafa, oprosteno mu bilo, računajući od 1. muharrema 1282. do kraja zul-hidždžeta 1290.¹⁴ Obračun je izvršen posredstvom mutevelije Sulejman-age Pilava i prisutnih službenika u skladu sa šerijatskim zakonom. Iskazan je u specifikaciji prihoda i rashoda.

Glavnica uvakufljenog novca	2.400
Novac koji je uvakufljio umrli Ibrahim Skorupan	270
Novac uvakufljen za vodovod Hanište	200
<i>Ukupno glavnica:</i>	2.870

Prihodi:

	godišnje	za 9 god.
Dobit za navedeni novac	430	3.870
Od najma bašče koja se nalazi pored džamije	61	549
<i>Ukupno:</i>		4.419

Rashodi:

	godišnje	za 9 god.
Plata imama	200	1.800
Plata mujezina	85	769,20 (!)
Za ulje i za platu za paljenje kandilja		1.170
Za voštane svijeće	40	360
Za popravku vodovoda Hanište	30	270
Za učenje časne hatme		50
<i>Ukupno:</i>		4.419 (!)

Prihodi	4.419
Rashodi	4.419
	0

Nema ostatka. Zabilježeno 30. zul-hidždžeta 1290.

Izvršen je devetogodišnji obračun prihoda i rashoda dobiti novca uvakufljenog za potrebe i troškove časne džamije koju je u kasabi Foča dao sagraditi hadži Osman, oprosteno mu bilo, računajući od 1. muharrema 1282. do kraja zul-hidždžeta 1290.¹⁵ Obračun je izvršen

¹⁴ SFK, 150.

¹⁵ SFK, 151. Prema podacima Mujezinovića džamija Hadži Osmanova sagrađena je 1613., a porušena 1964. godine. Mujezinović, *Islamska epigrafika...*, II, 50-51.

posredstvom mutevelije Mula Ahmeda Hasanbegovića i prisutnih službenika u skladu sa šerijatskim zakonom, a iskazan je u defteru prihoda i rashoda.

Glavnica uvakufljenog novca: 2.947.

Prihodi:

	godišnje	za 9 god.
Dobit od uvakufljenog novca	442	3.978
Najam za bašču koja se nalazi uz džamiju	70	630
<i>Ukupno:</i>		4.608

Rashodi:

	godišnje	za 9 god.
Plata imama	227	2.043
Plata mujezina	50	1.125 (!)
Za ulje za kandilje	75	900 (!)
Za platu za paljenje kandilja	35	450 (!)
Za platu muteveliji i spremaču		450
Troškovi popravki		90
<i>Ukupno:</i>		4.608 (!)

Prihodi	4.608
Rashodi	4.608
	0

Nema ostatka. Zabilježeno 30. zul-hidždžeta 1290.

Izvršen je obračun prihoda i rashoda novca i novca od najma zemljišnih parcela za dućane, što je uvakufljeno za troškove časne džamije, koju je u kasabi Foča dao sagraditi umrli Memišah, oprošteno mu bilo, računajući od 1. muharrema 1282. do kraja zul-hidždžeta 1290.¹⁶ Obračun je izvršen posredstvom mutevelije Mula Ibrahim-age Pandura i prisutnih službenika u skladu sa šerijatskim zakonom, a iskazan je u defteru prihoda i rashoda.

¹⁶ SFK, 152. Mehmed-beg, poznat kao Memišah, sin Ali-bega dao je sagraditi ovu džamiju i medresu sa bibliotekom prije 1569. godine, kada je legalizovana njegova vakufnama. Vidjeti: M. Mujić, "Vakufnama fočanskog nazira i zaima Hadži Mehmed-bega, sina pokojnog Ali-bega", *Vakufname iz Bosne i Hercegovine (XV i XVI vijek)*, OIS, Sarajevo 1985., str. 151-159.

Glavnica uvakufljenog novca: 5.365.

Prihodi:

	godišnje	za 9 god.
Dobit od uvakufljenog novca	804	7.236
Najamnina za tri zemljišne parcele za dućane uz džamiju	32	650 (!)
Najam za tek izgrađen dućan	10	(6 g.) 60
<i>Ukupno:</i>		7.946 (!)

Rashodi:

	godišnje	za 9 god.
Plata imama i hatiba	340	3.060
Plata mujezina	200	1.800
Za ulje za kandilje	150	1.350
Plata spremača	20	180
Za voštane svijeće	30	270
Plata mutevelije	66	598,30 (!)
Troškovi za popravak džamije		530
<i>Ukupno:</i>		7.786 (!)

Prihodi	7.946
Rashodi	7.786
	160

Višak od navedenih 160 groša koji je ostvaren od dućana priključen je prihodima i uvakufljen. Zabilježeno 30. zul-hidždžeta 1290.

Izvršen je devetogodišnji obračun prihoda i rashoda novca, uvakufljenog za potrebe i troškove časne džamije koju je u kasabi Foča dao sagraditi umrli šejh Piri, oprosteno mu bilo, računajući od 1. muharrema 1282. do kraja zul-hidždžeta 1290.¹⁷ Obračun je izvršen posredstvom mutevelije Ali-bega i prisutnih službenika u skladu sa šerijatskim zakonom, što je jasno iskazano u specifikaciji prihoda i rashoda.

¹⁷ SFK, s. 153. Ova džamija sagrađena je prije 1585. godine, jer se u popisu mahala Foče iz te godine nalazi i mahala Piri Davuda, formirana pored istoimene džamije. Ankara, Tapu ve Kadastro, Defter-i mufassal Live Hersek br. 483. Kopije deftera u Orijentalnom institutu u Sarajevu br. 45, folia 27. (dalje: TD 45).

Glavnica uvakufljenog novca: 1.536.

Prihod:

	godišnje	za 9 god.
Dobit od navedenog novca	230,20	2.074,20 (!)
<i>Ukupno:</i>		2.074,20 (!)

Rashodi:

	godišnje	za 9 god.
Plata imama	140	1.260
Plata mujezina	50	450
Za ulje za kandilje	40	364 (!)
<i>Ukupno:</i>		2.074 (!)

Prihodi	2.074,20
Rashodi	2.074
	0

Nema ostatka. Zabilježeno 30. zul-hidždžeta 1290.

Izvršen je devetogodišnji obračun novca uvakufljenog za potrebe i troškove časne džamije koju je u kasabi Foča dao sagraditi umrli Ali Čokadar, oprošteno mu bilo, računajući od 1. muharrema 1282. do kraja zul-hidždžeta 1290.¹⁸ Obračun je izvršen posredstvom mutevelije i uz prisustvo službenika u skladu sa šerijatskim zakonom na način koji je od ranije uobičajen u praksi, što je jasno iskazano u specifikaciji prihoda i rashoda.

Glavnica: 2.789.

Prihod:

	godišnje	za 9 god.
Dobit od uvakufljenog novca	417	3.753
<i>Ukupno:</i>		3.753

Rashodi:

	godišnje	za 9 god.
Plata imama	150	1.350
Plata mujezina	90	810
Za ulje za kandilje i za platu za paljenje kandilja	100	900
Troškovi za džamiju u toku 9 godina		693
<i>Ukupno:</i>		3.753

Prihodi	3.753
Rashodi	3.753
	0

Nema ostatka. Zabilježeno 30. zul-hidždžeta 1290.

¹⁸ SFK, 154. Ova je džamija sagrađena prije 1585. godine. Navedene godine u Mahali hadži Alija bilo je nastanjeno 57 domaćinstava, TD 45, f. 25.

Izvršen je devetogodišnji obračun prihoda novca uvakufljenog za potrebe troškova časne džamije, koju je u kasabi Foča dao sagraditi umrli hadži Sefer, oprosteno mu bilo, računajući od 1. muharrema 1282. do kraja zul-hidždžeta 1290.¹⁹ Obračun prihoda i rashoda izvršen je posredstvom mutevelije navedenog vakufa²⁰, uz prisustvo službenika u skladu sa šerijatskim zakonom i ranijom praksom, što je iskazano u specifikaciji prihoda i rashoda.

Glavnica: 3.130.

Prihodi:

	godišnje	za 9 god.
Dobit od uvakufljenog novca	469	4.225,20 (!)
<i>Ukupno:</i>		4.225,20 (!)

Rashodi:

	godišnje	za 9 god.
Plata imama	250	2.250
Plata mujezina	115	1.035
Za ulje za kandilje		936
<i>Ukupno:</i>		4.225,20 (!)

Prihodi	4.225,20
Rashodi	4.225,20
	0

Nema ostatka. Zabilježeno 30. zul-hidždžeta 1290.

Izvršen je devetogodišnji obračun prihoda novca i prihoda od najma bašče, uvakufljenih za potrebe i trošak časne džamije, koju je u kasabi Foča dao sagraditi umrli Abdulmumin-beg, oprosteno mu bilo, računajući od 1. muharrema 1282. do kraja zul-hidždžeta 1290.²¹ Obračun je izvršen posredstvom mutevelije Nuhović Ahmed-age i prisutnih službenika u skladu sa šerijatskim zakonom i ranijom praksom, što je jasno iskazano u specifikaciji prihoda i rashoda.

Glavnica uvakufljenog novca: 2.530.

Prihodi:

	godišnje	za 9 god.
Dobit od navedenog novca	379	3.405,20 (!)
Najamnina od bašče uz navedenu džamiju	15	135
<i>Ukupno:</i>		3.450,20 (!)

¹⁹ SFK, 155. Ova je džamija među mještanima poznata kao Ljubovička.

²⁰ Ime mutevelije nije navedeno.

²¹ SFK, 156. Džamija je sagrađena prije 1585. godine. Navedeni beg se 1585. godine navodi kao umrli. TD 45, f. 25.

Rashodi:

	godišnje	za 9 god.
Plata imama	210	1.890
Plata mujezina	70	630
Za ulje za kandilje		930
<i>Ukupno:</i>		3.450,20 (!)

Prihodi	3.450,20
Rashodi	3.450,20
	0

Nema ostatka. Zabilježeno 30. zul-hidždžeta 1290.

Izvršen je za devetogodišnji period obračun novca i najamnine jedne njive uvakufljenih za potrebe i troškove časne džamije koju je u kasabi Foča dao sagraditi umrli Sulejman-beg, oprosteno mu bilo, računajući od 1. muharrema 1282. do kraja zul-hidždžeta 1290.²² Obračun je izvršen posredstvom mutevelije²³ i prisutnih službenika u skladu sa šerijatskim zakonom, što je jasno prikazano u specifikaciji prihoda i rashoda.

Glavnica uvakufljenog novca: 1.660.

Prihodi:

	godišnje	za 9 god.
Dobit od navedenog novca	249	2.241
Najam od njive koja se nalazi pored džamije	120	1.080
<i>Ukupno:</i>		3.321

Rashodi:

	godišnje	za 9 god.
Plata imama	150	1.350
Plata mujezina	80	720
Za ulje za kandilje	84	756
<i>Ukupno:</i>		3.321 (!)

Prihodi	3.321
Rashodi	3.321
	0

Nema ostatka. Zabilježeno 30. zul-hidždžeta 1290.

²² SFK, 157. Džamija Sulejmana-bega Devovića sagrađena je 1633/34. godine. Vidi: Mujezinović, *Islamska epigrafika...*, II, 53-54.

²³ Ime mutevelije nije navedeno.

Izvršen je za devetogodišnji period obračun prihoda novca i prihoda jednog čiftlika, uvakufljenih za potrebe i troškove časne džamije koju je u kasabi Foča dao sagraditi umrli Ali-paša, oprošteno mu bilo, računajući od 1. muharrema 1282. do kraja zul-hidždžeta 1290.²⁴ U skladu sa ranijom praksom obračun je izvršen posredstvom mutevelije Hajrić Osman-age i prisutnih službenika u skladu sa šerijatskim zakonom, što je jasno iskazano u specifikaciji prihoda i rashoda.

Glavnica uvakufljenog novca: 4.000.

Prihodi:

	godišnje	za 9 god.
Dobit od navedenog novca	600	5.400
Najam za čiftlik pored džamije koji se sastoji od dvije parcele za kuću		13.500
<i>Ukupno:</i>		18.900

Rashodi:

	godišnje	za 9 god.
Plata imama i hatiba	410	3.690
Plata mujezina	200	1.800
Za ulje za kandilje i za obavljanje paljenja kandilja	400	3.600
Plata učitelja u osnovnoj školi uz navedenu džamiju	50	450
Za učenje časnog mevluda, šećer i drugo	200	1.800
Za učenje časne hatme za dušu vakifovu	380	3.420
Plata za muteveliju i spremača	50	450
Godišnji troškovi za vodovod sa česmom pored navedene džamije	50	450
Troškovi džamijskih popravki prema pojedinačnom defteru		15.500
Troškovi popravki u toku devet godina na čiftliku prema pojedinačnom defteru		600
Troškovi prostirke koju je odredio vakuf		730
<i>Ukupno:</i>		18.540 (!)

Prihodi	18.900
Rashodi	18.540 ²⁵
	360

Višak od 360 groša priključio je mutevelija glavnici uvakufljenog novca, što se daje na pozajmicu. Zabilježeno 30. zul-hidždžeta 1290.

²⁴ SFK, 158. Ali-pašina džamija sagrađena je 1546. godine, o čemu govori natpis koji se nalazio iznad ulaza. Vidi: Mujezinović, *Islamska epigrafika...*, II, 30-31.

²⁵ Stvarna suma rashoda iznosila je 32.490, tako da navedeni obračun nije korektno prikazan.

Izvršen je devetogodišnji obračun prihoda novca koji su uvakufili stanovnici mahale i dobrotvor za troškove časne džamije koju je u kasabi Foča dao sagraditi umrli Mustafa-paša, oprosteno mu bilo, računajući od 1. muharrema 1282. do kraja zul-hidždžeta 1290.²⁶ Obračun je izvršen posredstvom mutevelije Hafiza Čavdara i Hadži Ibrahima Hajdara i prisutnih službenika u skladu sa šerijatskim zakonom, što je jasno iskazano u specifikaciji prihoda i rashoda.

OBRAČUN ZA (12)88. (23. III 1871 – 10. III 1872)

Glavnica uvakufljenog novca: 4.238.

Prihodi:

	godišnje	za 7 god.
Dobit od navedenog novca	636	4.452 (!)
<i>Ukupno:</i>		4.452 (!)

Rashodi:

	godišnje	za 7 god.
Plata imama	300	2.100
Za učenje časne hatme	225	1.575
Plata mujezina		600
Za ulje za kandilje		177
<i>Ukupno:</i>		4.452

Prihodi	4.452
Rashodi	4.452

Nema ostatka.

Vakuf spomenute džamije od 12(89) i (12)90.

Glavnica uvakufljenog novca	4.238
Uvakufio umrli Dundul Mula Husejn	2.531
Uvakufio umrli Abdullah Lođo	450
<i>Ukupno:</i>	7.219

	godišnje	za 2 god.
Dobit od navedenog novca	1.083	2.166
<i>Ukupno:</i>		2.166

²⁶ SFK, 159. Džamiju je dao sagraditi Mustafa-beg, hercegovački sandžak-beg, najvjerovatnije kada je po drugi put bio hercegovački namjesnik (1489-1493). Mujezinović, *Islamska epigrafika...*, II, 47.; Bejtić, "Povijest i umjetnost Foče na Drini", III, 61.

Rashodi:

	godišnje	za 2 god.
Plata imama i hatiba		600
Za učenje časne hatme		500
Plata mujezina		300
Za ulje i za paljenje kandilja		216
Za jedan ćilim za navedenu džamiju		105
<i>Ukupno:</i>		1.721

Prihodi	2.166
Rashodi	1.721
	445

Višak je predan muteveliji da se daje na pozajmicu.

Izvršen je za devetogodišnji period obračun prihoda čiftlika i novca koji je Vlasnik dobrih djela uvakufio za troškove časne džamije koju je u kasabi Foča dao sagraditi umrli Hasan Nazir, oprošteno mu bilo, računajući od 1. muharrema 1282. do kraja zul-hidždžeta 1290.²⁷ Obračun je izvršen posredstvom mutevelije Pašović Salih-age i prisutnih službenika u skladu sa šerijatskim zakonom, što je jasno prikazano u specifikaciji prihoda i rashoda.

OBRAČUN ZA (12)83.
(16. V 1866 – 4. V 1867)

Glavnica uvakufljenog novca: 7.600.

Prihodi:

Dobit za 1 godinu	1.141
Prihodi čiftlika za 1 godinu	1.874
Prihod od zemljišne parcele za dućan	23
<i>Ukupno:</i>	3.038

²⁷ SFK, 160. Džamija je sagrađena 1550. godine. Mujezinović, *Islamska epigrafička...*, II, 35. Pravo ime osnivača je Hasan sin Balija, a džamija je poznata po imenu Aladža (šarena).

Rashodi:

	za 1 god.
Plata imama i hatiba	400
Plata mujezina	170
Za ulje za kandilje	240
Vosak za svijeće	35
Obnovljeni radovi u džamiji, pregradni zidovi	301
Plata mutevelije i pospremača	147
Troškovi čiftlika	150
Popravke u džamiji	64
<i>Ukupno:</i>	1.507

Prihodi	3.038
Rashodi	1.507
	1.531

Razlika između prihoda i rashoda predata muteveliji, da bi se dala na zajam uz dobit.

**OBRAČUN VAKUFA SPOMENUTE DŽAMIJE ZA (12)84.
(5. V 1867 – 23. IV 1868)**

Glavnica uvakufljenog novca	7.600
Višak iz prethodne godine	1.531
<i>Ukupno:</i>	9.131

Prihodi:

Dobit	1.369
Prihodi sa čiftlika	2.153
Parcela za dućan	23
Od prodaje preostalog voska	84
<i>Ukupno:</i>	3.629

Rashodi:

Plata imama i hatiba	400
Plata mujezina	200
Za paljenje i za ulje za kandilje	559
Za popravke na navedenom čiftliku	422
Za popravke džamije, prema pojedinačnom defteru	524
Plata mutevelije i spremača	106
<i>Ukupno:</i>	2.211

Prihodi	3.629
Rashodi	2.211
	1.418

Razlika između prihoda i rashoda predata muteveliji, da bi se dala na zajam uz dobit.

OBRAČUN VAKUFA SPOMENUTE DŽAMIJE ZA (12)85.
(24. IV 1868 – 12. IV 1869)²⁸

Glavnica uvakufljenog novca	9.131
Višak iz (12)84.	1.418
<i>Ukupno:</i>	10.549

Prihodi:

Dobit od navedenog novca	1.582
Prihodi sa čiftlika	1.200
Parcela za dućan	23
<i>Ukupno:</i>	2.805

Rashodi:

Plata imama i hatiba	400
Plata mujezina	200
Za paljenje i za ulje za kandilje, za sanduk	578
Za popravke na čiftliku	420
Za popravke na navedenoj džamiji	401
Plata mutevelije i spremača	250
<i>Ukupno:</i>	2.269 (!)

Prihodi	2.855
Rashodi	2.269
	536 (!)

Razlika između prihoda i rashoda predana muteveliji da bi se dala na zajam uz dobit.

OBRAČUN ZA (12)86. (13. IV 1869 – 2. IV 1870)

Glavnica uvakufljenog novca	10.549
Višak iz (12)85.	536
<i>Ukupno:</i>	11.085

Prihodi:

Dobit od uvakufljenog novca	1.663
Prihodi sa čiftlika	1.500
Parcela za dućan	23
<i>Ukupno:</i>	3.186

²⁸ SFK, 161.

Rashodi:

Plata imama i hatiba	400
Plata mujezina	200
Za paljenje i za ulje za kandilje	540
Za popravke na navedenoj džamiji	189
Za šećer i druge stvari potrebne kod učenja časnog mevluda	250
Plata mutevelije i spremača	250
Troškovi na čiftliku	150
Za popravku olova na džamiji	640
Za vosak za svijeće	45
Za učenje časne hatme	24
<i>Ukupno:</i>	2.688

Prihodi	3.186
Rashodi	2.688
	498

Višak je predat u ruke (muteveliji) da bi se dao na zajam uz dobit.

OBRAČUN VAKUFA
SPOMENUTE DŽAMIJE ZA (12)87.
(3. IV 1870 – 22. III 1871)²⁹

Glavnica uvakufljenog novca	11.085
Višak iz (12)85.	498
<i>Ukupno:</i>	11.583

Prihodi:

Dobit od uvakufljenog novca	1.737
Prihodi sa čiftlika	1.650
Za sjeme	300
Najamnina za parcelu za dućan	23
<i>Ukupno:</i>	3.110

²⁹ Isto, 162.

Rashodi:

Plata imama i hatiba	400
Plata mujezina	200
Za paljenje i za ulje za kandilje	589
Za učenje časne hatme	24
Za vosak za svijeće	45
Za kupovinu kantara na čiftliku	50
Plata mutevelije i spremača	250
Za troškove na čiftliku	170
Izgradnja hambara na navedenom čiftliku	650
Troškovi popravki na navedenoj džamiji	750
<i>Ukupno:</i>	3.110 (!)

Prihodi	3.110
Rashodi	3.110
	0

Nema ostatka.

OBRAČUN VAKUFA
SPOMENUTE DŽAMIJE
ZA (12)88.
(23. III 1871 – 10. III 1872)

Glavnica uvakufljenog novca	11.583
Uvakufio umrli Sulejman Tardić	1.000
<i>Ukupno:</i>	12.583

Prihodi:

Dobit od navedenog novca	1.887
Prihodi sa čiftlika	1.600
Najam za parcelu za dućan	23
<i>Ukupno:</i>	3.510

Rashodi:

Plata imama i hatiba	400
Plata mujezina	230
Za paljenje i za ulje za kandilje	609
Za vosak za svijeće	35
Plata mutevelije i spremača	250
Za učenje časne hatme	24
Troškovi za učenje časnog mevluda	243
Za popravak greblja uz džamiju	223
Za troškove na čiftliku	206
Troškovi prostirke u navedenoj džamiji	610
<i>Ukupno:</i>	2.830

Prihodi	3.510
Rashodi	2.830
	680

Razlika između prihoda i rashoda je predata u ruke muteveliji da bi se dala na zajam uz dobit.

OBRAČUN TROŠKOVA VAKUFA
SPOMENUTE DŽAMIJE
ZA (12)89.
(11. III 1872 – 28. II 1873)

Glavnica uvakufljenog novca	12.583
Višak iz (12)88.	680
<i>Ukupno:</i>	13.263

Prihodi:

Dobit od navedenog novca	1.989
Prihodi sa čiftlika	1.700
Najam za parcelu za dućan	23
<i>Ukupno:</i>	3.712

Rashodi:

Plata imama i hatiba	400
Plata mujezina	230
Za paljenje i za ulje za kandilje	468
Za vosak za svijeće	35
Za učenje časne hatme	24
Troškovi za učenje časnog mevluda	253
Za troškove na čiftliku	155
Troškovi za časnu džamiju	108
Za popravak greblja	35
Troškovi za šadrvan	142
Plata mutevelije i spremača	250
<i>Ukupno:</i>	2.100

Prihodi	3.712
Rashodi	2.100
	1.612

Razlika između prihoda i rashoda je predata muteveliji da bi se dala na zajam uz dobit.

OBRAČUN PRIHODA
ZA (12)90.
(1. III 1873 – 17. II 1874)

Glavnica uvakufljenog novca	13.263
Višak iz (12)89.	1.612
<i>Ukupno:</i>	14.875

Prihodi:

Dobit od navedenog novca	2.231,10
Prihodi sa čiftlika	1.650
Najam za parcelu za dućan	23
<i>Ukupno:</i>	3.404 (!)

Rashodi:

Plata imama i hatiba	400
Plata mujezina	230
Za paljenje i za ulje za kandilje	520
Za vosak za svijeće	35
Za učenje časne hatme	24
Troškovi za učenje časnog mevluda	253
Za troškove na čiftliku	210
Troškovi popravki na navedenoj džamiji	200
Za popravak greblja	25
Plata mutevelije i spremača	250
<i>Ukupno:</i>	2.147

Prihodi	3.404
Rashodi	2.147
	1.257

Razlika je predata u ruke muteveliji da bi se dala na zajam uz dobit.

Izvršen je šestogodišnji obračun uvakufljenog novca potrebnog za troškove medrese koju je u kasabi Foča dao sagraditi dobrotvor Kuka-vica Mehmed-paša za one koji traže znanje, zatim za tekiju koju su obnovili stanovnici grada, kao i za učenje časnog mevluda koji se održava jednom godišnje za umrlog Ali-pašu.³⁰ Obračun tog novca izvršen je posredstvom mutevelije Hafiza Subhija i prisutnih službenika u skladu sa šerijatskim zakonom, računajući od 1. muharrema 1282. godine do 30. zul-hidždžeta 1287.

Glavnica uvakufljenog novca: 10.858.

Prihodi:

	za 6 god.
Prihod od dobiti za 6 godina	9.765
<i>Ukupno:</i>	9.765

³⁰ SFK, 164. Mehmed-paša je dao sagraditi u Foči medresu 1758. god.. Ova je medresa bila aktivna sve do drugog svjetskog rata. Vidi bilješku koja se odnosi na vakuf njegove džamije i sahat-kule.

Rashodi:

	za 6 god.
Plata muderrisa	7.200
Troškovi tekije	1.800
Za učenje časnog mevluda	765
<i>Ukupno:</i>	9.765

Prihodi	9.765
Rashodi	9.765
	0

Nema ostatka.

OBRAČUN PRIHODA I RASHODA NAVEDENOG NOVCA
ZA PERIOD OD TRI GODINE, RAČUNAJUĆI
OD 1. MUHARREMA (12)88. DO 30. ZUL-HIDŽDŽETA
(12)90. (23. III 1871 – 19. II 1874)

Glavnica novca: 10.858.

Prihodi:

	za 3 god.
Prihod od dobiti za 3 godine	4.883
<i>Ukupno:</i>	4.883

Rashodi:

	za 3 god.
Plata muderrisa ³¹	0
Troškovi tekije	80
Za učenje časnog mevluda	600
<i>Ukupno:</i>	680

Prihodi	4.882 (!)
Rashodi	680
	4.202 (!)

Višak je priključen glavnici.

³¹ Zapisano je da u navedenom periodu muderris nije obavljao svoju dužnost, tako da medresa nije bila aktivna.

Izvršen je za devetogodišnji period obračun od dobiti novca koji je uvakufio umrli hadži Isa-efendi za sve česme u Foči, računajući od 1. muharrema 1282. do 30. zul-hidždžeta 1290., posredstvom mutevelije Hafiza Alije efendije u skladu sa šerijatskim zakonom.³²

Glavnica uvakufljenog novca: 2.804.

Prihodi:

	godišnje	za 9 god.
Dobit od navedenog novca	270	2.430
<i>Ukupno:</i>		2.430

Rashodi:

	godišnje	za 9 god.
Plata sujoldžije 1.530	170	1.530
Plata mutevelije i nadzornika za vodu		900
<i>Ukupno:</i>		2.430

Prihodi	2.430
Rashodi	2.430
	0

Nema ostatka.

Za potrebe džamije koju je dao sagraditi Turhan Emin u selu Ustikol (Ustikolina) u kadiluku Foča, uvakufljen je novac i zemljišna parcela koja se daje pod najam. Izvršen je obračun prihoda i rashoda za devet godina, računajući od 1. muharrema 1282. do kraja zul-hidždžeta 1290., posredstvom mutevelije Mula Mustafe i drugih prisutnih službenika u skladu sa šerijatskim zakonom.³³

Glavnica: 543,5.

³² SFK, 165.

³³ SFK, 169. Džamija je sagrađena 1448. godine. Mujezinović, "Džamija na Ustikolini", *Naše starine* II, Sarajevo 1954., str. 137-144.

Prihodi:

	za 9 god.
Dobit od navedenog novca	731,10
Najam za četiri parcele za dućan	72
Parcela za kuću	napuštena
Najam za parcelu za kuću, godišnje 2	18
<i>Ukupno:</i>	821,10

Rashodi:

	godišnje	za 9 god.
Plata imama i hatiba	50	450
Plata mujezina	25	225
Za ulje za kandilje	20	26 (!)
Za vosak		60
Plata mutevelije		60
<i>Ukupno:</i>		821,10 (!)

Prihodi	821,10
Rashodi	821,10
	0

Nema ostatka.

Za potrebe džamije koju je dao sagraditi umrli Jusuf, sin Osmana u selu Slatina u kadiluku Foča, uvakufljen je novac i zemljišna parcela koja se daje pod najam. Izvršen je obračun prihoda i rashoda za devet godina, računajući od 1. muharrema 1282. do kraja zul-hidždžeta 1290., posredstvom mutevelije Mula Ahmeda i ostalih prisutnih u skladu sa šerijatskim zakonom.³⁴

Glavnica uvakufljenog novca: 450.

Prihod:

	za 9 god.
Dobit za 9 godina	607,20
<i>Ukupno:</i>	607

³⁴ SFK, 170.

Rashodi:

	godišnje	za 9 god.
Plata imama	50	450
Plata mujezina		157
<i>Ukupno:</i>		607

Prihodi	607
Rashodi	607
	0

Nema ostatka.

Vakufname navedenih vakufa, osim Memiśahove, nisu poznate. Na osnovu Memiśahove vakufname moŹe se donijeti sud da su u naznačeno vrijeme vakufska sredstva veoma osiromašila, do mjere da su jedva održavali, kako fizičku egzistenciju, tako i obrazovnu, duhovnu i kulturnu misiju. Finansijsko stanje vakufa fočanskih džamija, mekteba i medrese govori da su oni dijelili sudbinu ekonomske situacije u cijeloj Osmanskoj državi.

POPIS PRIHODA I RASHODA
VAKUFA U FOČI
od 1865. do 1874. godine

SaŹetak

U radu je, na osnovu podataka Fočanskog sidŹila, dat obračun prihoda i rashoda vakufa u Foči. Ovaj sidŹil, koji obuhvata period od 1868.-1885. godine, jedini je sačuvani sidŹil ovog kadiluka. Čuva se u Nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine u Sarajevu. Većina objekata koji se spominju podignuti su uglavnom do kraja 16. stoljeća.

Ovaj prijevod daje informacije o stanju fočanskih vakufa i njihovom funkcionisanju krajem 19. stoljeća.

INVENTORY OF REVENUES AND EXPENDITURES
OF THE FOČA WAQFS
from 1865 to 1874

Summary

On the basis of the data from the Foča court register, the paper brings a calculation of revenues and expenditures of the Foča waqfs. This court register, covering the period between 1868 and 1875, is the only saved court register of this qadilik. It is kept at the National and University Library of Bosnia and Herzegovina in Sarajevo. Most of the buildings mentioned were built mainly by the end of the 16th century.

This translation gives information about the status of the Foča waqfs and their operation in the late 19th century.

Key words: waqf, Foča, mosque, madrasah, revenues, expenditures.

